

'WERKZONDAGEN'

de schacht stonden drie Unie-mannen¹, die ieder aanhielden met de vraag of men wilde werken. Bij bevestiging werd gescholden . . . Omstreeks 10.30 kwam mijn koppel . . . vertellen dat men een bout op het hartstuk van de wissel had gelegd, met de bedoeling de trein met lege kolenwagens, die mensen vervoert, te laten ontsporen.'²

In totaal kwam op die eerste 'werkzondag' nog geen kwart van de mijnwerkers opdagen (23,8%), zulks ondanks het feit dat men bij werken op zondag een toeslag van 100% kreeg op het tariefloon. Het experiment was mislukt.

In maart '42 werd het herhaald. De strenge winter van '41 op '42 had de vitale betekenis van de steenkoolproductie onderstreept en na overleg met Hirschfeld en Louwes, directeur-generaal van de voedselvoorziening (voor deze was de steenkoolproductie al van belang omdat het stikstofbindingsbedrijf der Staatsmijnen negen-tiende van de stikstofkunstmeststoffen produceerde die de Nederlandse akker- en tuinbouw nodig had), besliste Seyss-Inquart medio maart dat voortaan eens per maand een zondag extra gewerkt moest worden. De geldelijke toeslag alléén werd niet voldoende geacht; wie opkwam, zou nu ook extra-bonnen ontvangen: voor 2 kilo brood en 600 gram vlees, en bovendien nog een geschenk: 40 sigaretten. Zondag 22 maart zou de eerste van de nieuwe reeks werkzondagen zijn.

Het kwam in de mijnstreek tot een aanzienlijke contra-agitatie die volgens de *Aussenstelle*-Maastricht van de *Sicherheitspolizei und des SD* 'vor allem von kommunistischer Seite' gevoerd werd³: er werden gestencilde pamfletten verspreid en gedichtjes aangeplakt als:

'Adolf heeft bevolen
dat zondag wordt gewerkt,
hij had gebrek aan kolen,
de Rus werd hem te sterk.
Wat Adolf ook gebiedt,
's zondags werken wij niet.'

Of men las: 'Wie zondag naar de mijn komt gehuppeld / wordt maandag doodgeknuppeld.'⁴

De opkomst was gering: 23,5%, nog iets minder dus dan in juni '41. Bij de Staatsmijnen was zij aanzienlijk lager dan bij de particuliere die tamelijk veel Duits bureaupersoneel in dienst hadden. Overigens werd bij

¹ Leden van de Nederlandse Unie. ² Rapport, z.d., door J. L. E. (NSB, 1395).

³ 'Meldungen aus den Niederlanden', 87 (8 april 1942), p. 30. ⁴ A.v., p. 30-31.